

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 54
Godina XXVII
Novembar, 2022.
[str. 333-336]

© Monos 2022

*Historijska traganja/
Historical Searches***Br./ No. 20, Sarajevo 2021., 1-492**

Već dugi niz godina bosansko-hercegovačka naučna zajednica obogaćena je različitim časopisima, koji su plod rada, između ostalog, Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu, ali i drugih institucija. Jedan od njih jesu i *Historijska traganja*, čiji je 20. broj objavljen 2021. godine. Riječ je o časopisu koji ima za cilj prezentirati povijesnu istinu, naglašavajući kvalitet nad kvantitetom. Stoga je u ovom broju *Historijskih traganja* objavljeno deset članaka i pet prikaza najnovijih izdanja. Potrebno je istaknuti da su radovi kronološki poredani i da obuhvaćaju period od srednjeg vijeka, pa sve do najnovijeg doba, fokusirajući se na ona pitanja koja su u bosansko-hercegovačkim naučnim krugovima do sada bila zanemarena. Uz članke i prikaze u okviru *Historijskih traganja* još se mogu pronaći: *Riječ urednice*, *Upute autorima priloga* i *Indeks autora*.

Prvi od deset objavljenih članaka tiče se srednjeg vijeka i nosi naziv *Trebinjska vlastela Kudelinovići*, autora Esada Kurtovića. U njemu se nastoje ispratiti tri generacije Kudelinovića, koji su predstavljali značajnu vlastelu sa područja Trebinja kroz 14. i 15. stoljeće. Radom se nastoji dati do znanja da su Kudelinovići ponajviše poznati po drumskom razbojništvu koje je odraz njihovog smještaja u trebinjskoj Površi, odnosno na granici sa dubrovačkim područjem. U početku, Kudelinovići su bili vazali vlastelinskog roda Pavlovića, a kasnije roda Kosača. Analizirajući prvenstveno građu iz Državnog arhiva u Dubrovniku, autor detaljno predstavlja cijelu lozu Kudelinovića, pišući o svakom članu ponaosob i ukazujući na njegove veze sa drugim vlastelinskim rodovima u srednjovjekovnoj Bosni, ali i ističući prilike u Bosni i njene odnose sa Dubrovnikom. U *Prilogu* ovog članka nalaze se i rodoslovne tabele triju generacija Kudelinovića što će, svakako, čitateljima, ali i istraživačima biti od velike pomoći pri kvalitetnijem razumijevanju vlastelinskih odnosa i vlastele Kudelinovića.

Naredni rad kronološki se nastavlja na prethodni, s tim što tretira odnose između Dubrovnika i Osmanskog Carstva. U svom radu *Gift-giving in Dubrovnik's first diplomatic contacts with the Sublime Porte*, Valentina Šoštarić nastoji prikazati kakva je uloga darova kao sredstva diplomacije između ove dvije državne tvorevine, odnosno kakva je uloga Dubrovnika u komunikaciji između Istoka i Zapada. Istaknula je da su da-

rovi predstavljali vrlo značajne diplomatske poruke koje su primatelji mogli tumačiti na razne načine, te da su se vrlo pažljivo birali. Iako su Dubrovčani bili poznati po vještoj diplomaciji, autorica zaključuje da su dubrovačke vlasti bile vrlo oprezne, ali i zbunjene tijekom priprema za odlazak njihovih prvih veleposlanika na teritoriju Osmanskog Carstva, osobito po pitanju toga kome trebaju uručiti darove i kolika je vrijednost darova trebala biti. Od darova kojima su Dubrovčani darivali Osmanlije mogu se istaknuti tri skupine, od kojih prva obuhvaća krzno, tkanine i odjevne predmete, druga razne predmete od srebra, i treća, novac. Autorica posebno naglašava, uz materijalnu vrijednost, da je bilo mnogo važno da je dar odraz ugleda, poštovanja i časti primatelju. Na jedan nov način rad je prikazao kako su darovi predstavljali vrlo važan element oblikovanja dubrovačko-osmanskih diplomatskih odnosa, osobito onda kada su postojale inicijative da se određeni željeni ciljevi što prije realiziraju, ali su, uz to, utjecali i na razvoj povijesnih procesa između Dubrovnika i Osmanskog Carstva u budućnosti.

Članak pod naslovom *Ikone bokokotorskih majstora u Bosni i Hercegovini*, pripada sferi historije umjetnosti. U njemu autorica Ljiljana Stošić analizira ikone bokokotorskih majstora iz Sarajeva, koje predstavljaju dijelove ranijih oltarskih pregrada, crkvene opreme ili predmeta privatne pobožnosti čijih je, čak, šest autora od njih dvanaest pripadalo bokokotorskim slikarima. Riječ je o slikarima koji pripadaju autohtonoj risanskoj slikarskoj školi, odnosno o pet generacija slikara bokokotorske škole Dimitrijević-Rafailović (od 12. do 19. stoljeća) i njihovim radovima po Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Hrvatskoj, ali i zbirci od 25 ikona, od kojih se neke čuvaju i na tlu Bosne i Hercegovine. Autorica zaključuje da je dio ikona do sada tumačen kao izdvojeno tijelo nekog od bokokotorskih majstora, a tek rijetko su komparativno uklapane u kronološki i stilski

izraz koji čine, s obzirom da on do sada nije bio dovoljno istražen.

O transformaciji trgovačkog pravosuđa na prostoru Bosne i Hercegovine u drugoj polovini 19. stoljeća piše Mehmed Bečić. On u radu *Trgovački sporovi u Bosni i Hercegovini: osvrt na sudove, stranke, predmete, i dokumente ranog postosmanskog perioda* ističe da se ta transformacija odvijala u dva različita pravno-politička konteksta (osmanska i austro-ugarska uprava). Autor nastoji objasniti na koji način se odvijala tranzicija trgovačkih sudova iz osmanskog u austro-ugarski model, jesu li sudovi primjenjivali novo osmansko trgovačko pravo, tko su bile sudije, a tko stranke u trgovačkim predmetima, te kakav je bio sadržaj trgovačkih predmeta, a zatim i kako su izgledali dokumenti koji su se koristili kao dokaz u trgovačkim sporovima. Bečić zaključuje da su trgovci u Bosni i Hercegovini svoje sporove u drugoj polovini 19. stoljeća rješavali pred specijalnim trgovačkim, a kasnije pred redovnim su-

dovima. Trgovački sudovi u Bosni u posljednjim godinama osmanske uprave rješavali su imovinske sporove i stečaje, a općenito, osmanski trgovački zakoni ostali su na snazi sve do 1883. godine što znači da je novoj vlasti trebalo vremena da uspostavi vlastitu organizaciju na tom polju.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (NDH) može se reći da je nastupio period izričitog međunacionalnog nasilja. O tome u svom radu *The attitude of the authorities of the Independent State of Croatia towards the refugees in Sarajevo during 1941 and 1942* piše autor Ajdin Muhedinović. On se u radu prvenstveno fokusira na odnose lokalne vlasti NDH prema muslimanskim izbjeglicama od jeseni 1941. do sredine 1942. godine, odnosno do osnivanja logora Alipašin Most. U tom pogledu ističe da dolazak prvih skupina izbjeglica u Sarajevo, tijekom 1941. godine, nije bio prihvaćen s dovoljnom ozbiljnošću od strane lokalnih vlasti NDH koje su se tada fokusirale na organizaciju i učvršćivanje lokalne uprave i započeti ustanak. U tom periodu vlasti se oslanjaju na humanitarna društva i dobročinstvo građana, koja nisu raspolagala dovoljnim sredstvima za potrebe izbjeglica. Autor zaključuje da osnivanje logora nije popravilo stanje, te da je svrha logora bila ta da se izbjeglice izmjesti iz grada, što je dovelo do nestašica hrane i pogoršanja uvjeta za preživljavanje u samom logoru.

Na koji se način odvijalo angloameričko bombardovanje grada Sarajeva i njegove okoline u periodu od 1943. do 1945. godine, te koje su bile posljedice tih napada piše autorica Sanja Gladanac-Petrović. Ona se u radu *Život u Sarajevu pod angloameričkim bombama (1943-1945)* fokusira na provođenje preventivnih mjera zaštite, materijalno razaranje i ljudsko stradanje, kao i sanaciju nastale štete. Analizirajući zračne napade na grad, autorica oslikava teške uvjete u kojima su stanovnici grada Sarajeva živjeli u periodu Drugog svjetskog rata. Kada piše o posljedicama bombardovanja, ističe da se one

ponajviše ogledaju kroz ljudske gubitke, ali da u tim napadima lokalno stanovništvo nije bilo ciljana meta, već je stradanje ljudi i njihove imovine bilo kolateralno s obzirom na totalistički karakter rata, u kojem se izgubila granica između vojnih i civilnih meta.

Analizirajući izvornu građu iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, Nikica Barić nastoji pobliže prikazati povijest Odžaka tijekom Drugog svjetskog rata. Tako se on u radu *Prilog poznavanja povijesti Odžaka u Drugom svjetskom ratu* bavi organizacijom vlasti NDH u Odžaku i njenim vojnim snagama, odnosima među stanovništvom (prema Srbima, četnicima, Židovima, odnos između katolika i muslimana), partizanskim upadima, nasiljem nad civilima i „kulturom sjećanja“. U tom pogledu autor zaključuje kako srpsko stanovništvo sa područja Odžaka nije bilo izloženo masovnom ubijanju i iseljavanju, kao što je to bio slučaj u drugim dijelovima Posavine. Posebno naglašava kako se dijelu hrvatske publicistike nakon 1990. godine događaji u Odžaku tijekom Drugog svjetskog rata nastoje romantizirano prikazati kao borba hrvatskog naroda za svoju opstojnost, jer izvori koje autor koristi dokaz su da su „nositelji“ te borbe sudjelovali u različitim zločinima, nad Srbima, ali i Hrvatima i muslimanima. Ovaj rad predstavlja značajan doprinos u pogledu istraživanja Bosne i Hercegovine u periodu Drugog svjetskog rata.

Kao i Barić, i Siniša Lajnert analizira izvornu građu iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, koja se tiče željezničkog prometa u NDH. Svojim radom *Prilog proučavanju organizacije njemačkog sustava zaštite željezničkog prometa u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj s posebnim osvrtom na bosanske pruge (1941.-1945.)* nastoji prikazati sustav ustanova i jedinica za osiguranje željezničke pruge, ulogu i značaj bosanskih pruga, te probleme pri adekvatnom osiguranju pruga. Na osnovu izloženih informacija, Lajnert zaključuje da je njemačka vojska postupno preuzimala sve

veće ovlasti u NDH, ali da nikada na duži period na cijelom interesnom području nije imala kontrolu i nadzor u potpunosti.

U članku pod nazivom *Zapisnici Vrhovnog saveta odbrane (VSO) 1992-1993. – Dokazi o agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu*, autorica Meldijana Arnaut Haseljić analizira zapisnike sa sjednica. Smatra da se na osnovu zapisnika *Vrhovnog saveta odbrane* može dokazati veza između jugoslavenske vojske sa srpskim oružanim snagama u republikama Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Stoga, ona zaključuje kako su zapisnici *vjerodostojan, neupitan i nedvosmislen dokaz* o učešću jugoslavenske vojske u agresiji na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine.

Idealizirane predstave i stavovi odlika su različitih historiografija. Muhidin Pelesić u svom radu *Bosnia and Herzegovina manipulated by the Serbian historiography* analizira na koji način su plasirane ideološke i mitologizirane predstave kako profesionalnih srpskih povjesničara, tako i amatera. Pelesić naglašava da je cilj tih povjesničara koji su sudjelovali u kreiranju i predočavanju ideoloških i političkih ciljeva bio pokušaj osvajanja Bosne i Hercegovine. Na taj način oni su odlučili prikrivati povijesne istine u cilju vlastitih ostvarenja, što je bio dio velikosrpskog državnog koncepta. Autor zaključuje da je takav destruktivni stav srpske historiografije 90-tih godina 20. stoljeća značajno doprinio genocidu nad Bošnjacima i Hrvatima, koji su izvršeni od strane Srbije.

Iza članaka, sadržaj ovog broja *Historijskih traganja* popunjava pet prikaza knjiga i zbornika radova. Riječ je o radovima Dražena Janka (Dr. Krunoslav Draganović, *Katalog župa i nazadovanje katoličkog elementa u Bosni i Hercegovini u XVII. stoljeću*, Rim – Sarajevo: Hrvatski povijesni institut – Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima – Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sara-

jevu, 2021, 155 str.), Aladina Kučuka (Edin Radušić, *Dvije Bosne: britanske putopisne i konzularne slike Bosne i Hercegovine, njenog stanovništva i međusobnih odnosa*, Prvo elektronsko izdanje, Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2019, 262 str.), Mehmeda Hodžića (Hana Younis, *Biti kadija u kršćanskom carstvu: rad i osoblje šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini 1878–1914*, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, 2021, 439 str.), Alena Nuhanovića (Hikmet Karčić (ur.), *Muslimani Jugoslavije nakon Velikog rata: odjeci Mirovnog ugovora iz Saint-Germaina 1919*, Zbornik radova, Sarajevo: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka, 2020, 361 str.) i Ajle Burkić (Sedad Bešlija (ur.), *Prijelomne godine bosanskohercegovačke prošlosti*, Zbornik radova I i II, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, 2021, 440 str. / 393 str.).

Historijska traganja predstavljaju jedan od stručnijih i kvalitetnijih časopisa na prostoru Bosne i Hercegovine. U ovom broju radovi su plod rada afirmiranih stručnjaka, a daje se prilika i mladim povjesničarima da pronađu svoje mjesto u nauci pišući prikaze knjiga i zbornika radova, što je posebno pohvalno. Sam časopis kronološki obuhvaća dvije povijesne etape (srednji i novi vijek), pri čemu nastoji pažnju posvetiti onim temama kojima do sada u historiografiji nije posvećivana prevelika pažnja. Spektar tema ne ograničava se isključivo na društvenu i vojnu povijest, nego se prostor ustupa i temama iz ekonomske i kulturne povijesti, čime ovaj časopis dobiva posebnu širinu. Generalno posmatrajući, bit će korisna podloga budućim istraživačima, koji se bave ovom ili sličnom tematikom, s obzirom da su u pojedinim radovima predstavljani vrijedni izvorni dokumenti, koje je moguće analizirati i iz drugih kutova.

Vedrana Šimić